

CENTRALNY OGRÓD SZKOLNY W CIESZYNIE

The Central School Garden in Cieszyn

Jan BURCZYK¹, Ludwik ROSNER²

1. Katedra i Zakład Farmakognozji i Fitochemii Wydział Farmaceutyczny Śląskiej Akademii Medycznej, 41-200 Sosnowiec, ul. Jagiellońska 4

2. Liceum Ogólnokształcące im. A. Osuchowskiego w Cieszynie

Pobudki tworzenia ogrodów botanicznych na przestrzeni dziejów były różnorodne. W pierwszym rzędzie wynikały one z zainteresowania roślinami ze względu na zawarte w nich silnie działające substancje mające właściwości lecznicze, lub trujące. W innym wypadku tworzone ogrody do dysponowania rzadkimi okazami roślinnymi przywiezionymi z innych kontynentów. Dalszym aspektem była możliwość dokonywania porównań i analiz (stąd rozwinęła się systematyka i anatomia z morfologią), a później także inne dyscypliny. Zakładanie ogrodów botanicznych często zbiegało się z powstawaniem uniwersytetów. Ogrody stawały się cenną pomocą tak dla nauki jak i w procesie dydaktycznym. Ogrody botaniczne są ponadto miejscem pięknym, spokojnym, umożliwiającym spacer, rozmyślanie i zgłębianie tajemnic przyrody. Ten aspekt przyświecał w wiekach średnich przy zakładaniu przyklasztornych wirydazji.

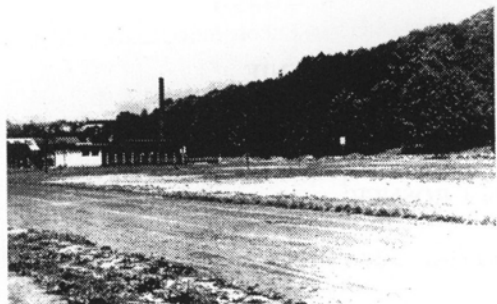
W latach 20-tych naszego wieku inicjatywę tworzenia szkolnych uczniowskich ogrodów botanicznych, które służyłyby przede wszystkim celom dydaktycznym i były dobrze widziane i popierane przez Ministerstwo Oświecenia Publicznego i Wyznań Religijnych. W tym czasie powstało kilkadziesiąt ogrodów. Największymi oprócz miast uniwersyteckich mogły się pochwycić Toruń, Zamość, i Cieszyn.

Na utworzenie i rozwój uczniowskiego ogrodu botanicznego w Cieszynie korzystnie wpływał wysoki poziom rolnictwa, hodowli roślin, sadownictwa na Śląsku Cieszyńskim. Także istnienie od 1922 roku Państwowej Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie

stwarzało odpowiedni klimat dla funkcjonowania ogrodu.

Założki Centralnego Ogrodu Botanicznego w Cieszynie powstały w roku 1926, dzięki staraniom nauczyciela przyrodoznawstwa w Państwowym Gimnazjum im. A. Osuchowskiego, inż. Jerzego Sikory jednak właściwy ogród szkolny powstał w 1928 roku. Jego projektantem i głównym opiekunem był inny nauczyciel tego Gimnazjum mgr inż. Tadeusz Młynek, później wykładowca PWSGW, a następnie profesor Akademii Rolniczo Technicznej w Olsztynie. W 1928 roku Państwowe Gimnazjum W Cieszynie otrzymało od Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych teren o powierzchni 2 ha 77a, a położonym między al. Łyska a rzeczką Młynówką. Jednym końcem teren przylegał do miejskiej pływalni, z drugiej strony do budynku dydaktycznego fabryki Rohn-Zieliński (dziś CELMA). Na części terenu utworzono boisko sportowe i basen boiskowy, a część przeznaczono na szkolny ogród. Mimo, iż właścicielem obiektu było Gimnazjum im. Osuchowskiego korzystały z niego także inne szkoły cieszyńskie, jak: Gimnazjum matematyczno-przyrodnicze, seminaria nauczycielskie, szkoła dla leśniczych, szkoły wydziałowe i powszechne. Stąd myląc dziś może nazwa Centralny Ogród Szkolny tj. odnoszący się do całego Cieszyna i okolicy (Fot. 1).

Pomocą w zakładaniu ogrodu szkolnego w Cieszynie dla T. Młynka były jego kontakty z innymi tego typu obiektami w Polsce, głównie z Ogrodem Botanicznym w Poznaniu. Dzięki temu mógł on szczegółowo opracować plan zagospodarowania terenu oraz plan nasadzeń. Było to tym ważniejsze, że zajęta przez ogród po-

Fot. 1. Widok ogólny Centralnego Ogrodu Szkolnego (z tyłu Lasek Miejski).

Fig. 1. General view of Central School Garden (in the back City Forest)

wierzchnia wynosiła około jednego ha, czyli więcej niż w Toruniu i Wilnie (po 3 tys. m²). Postawiono też w ogrodzie altankę, która w roku 1930 została zamieniona na pawilon klasy letniej, gdzie w okresie jesienno-wiosennym odbywało się część zajęć.

W okresie swojego rozkwitu ogród posiadał wiele działów: roślin użytkowych (tj. jadalne, przemysłowe i gospodarcze np. w roku 1932/33 (rosły tam 123 gatunki roślin), roślin lekarskich (70 gatunków), biologiczny (180 gat.), systematyki, zdobniczy, drzew i krzewów (razem 280 gatunków), hodowlany ze szkółką drzew i krzewów (2100 szt.), doświadczalny, pszczelarski (4 ule), alpinarium (100 gat.), inspekty (40 okien), grządki uczniowskie. Łącznie uprawiano około 1000 gatunków roślin (Fot. 2).

Godne uwagi są stosowane tu formy pracy łączące naukę przyrody z bezpośrednią pielęgnacją tj. hodowlą roślin, obserwację z doświadczeniem. Dużą popularnością cieszył się dział roślin leczniczych, poznawano własności lecznicze roślin, oraz ich hodowlę. Zorganizowane tu zaplecze pozwalało na prowadzenie obserwacji biologicznych, poznawanie podstaw fizjologii roślin (demonstrowanie walki roślin o światło, odporność na wysychanie, geotropizm, fototropizm, doświadczenia z zakresu kiełkowania, efekty sztucznego nawożenia i ekonomiki hodowli.

Część doświadczeń młodzieży prowadziła także po lekcjach. Przeprowadzono tu także doświadczenia z zakresu zoologii m.in. dotyczące

hodowli jedwabników, życia pszczoł, ptaków itp. Młodzież miała możliwość szczepienia drzewek owocowych i krzewów na uprzednio wyhodowanych dziczkach, z zakresu ogrodnictwa uczyła się przycinania i formowania koron drzew. Uczyła się także sztuki aranżacji zieleńców i ogrodu. Uroku i piękna nadawały całemu ogrodowi rośliny ozdobne sadzone w klombach i kwietnikach, a zwłaszcza alpinarium z roślinami tatrzańskimi i alpejskimi (Fot. 3).

Już w pierwszych latach istnienia Ogrodu powstała na jego terenie składnica nasion. Gromadzono i rozsyłano ok. 150 gat. nasion do szkół średnich i podstawowych, łącznie zaopatrywano 30 - 50 śląskich szkół. Dostarczano także sadzonki roślin, krzewów i drzew, ponadto prowadzono sprzedaż owoców i warzyw. Ogród ten zwiedzały liczne wycieczki szkolne, nauczyciele biologii i pokrewnych przedmiotów. Pełnił on ważną rolę w edukacji młodzieży. Na jego terenie odbywały się pokazy z zakresu sadownictwa i pszczelarstwa m.in. dla zainteresowanych oraz uczestników Państwowego Wyższego Kursu Nauczycielskiego przyrodniczo-geograficznego. Inż. T. Młynek był nie tylko założycielem, lecz także oddanym opiekunem Ogrodu. Nadzorował jego funkcjonowanie, prowadził tu działalność dydaktyczną i wychowawczą. Później wspomagali tę działalność także Franciszek Bogocz późniejszy dyrektor Gimnazjum Klasycznego, zamiłowany przyrodnik, oraz Jan Wałach nauczyciel biologii.

Omawiany Ogród Szkolny odegrał niewątpliwie ważną rolę w życiu miasta i okolicy. Był przede wszystkim ośrodkiem dydaktycznym i wychowawczym rzutującym na rozwój różnych gałęzi rolnictwa na tym terenie jak: ogrodnictwa, warzywnictwa, sadownictwa, pszczelarstwa i przetwórstwa. Niejednokrotnie spotykaliśmy ludzi, którzy pobierali tu edukację przyrodniczą i trzeba przyznać, że ich wiedza była imponująca jeszcze po latach. Pracując na Górnym Śląsku stwierdzić wypada znikomą znajomość roślin u studentów - wynika ona z braku kontaktu z przyrodą na co dzień, co sprawia to wiele kłopotu przy edukacji botaniki, botaniki farmaceutycznej oraz farmakognozji.

Trend przedwojennego szkolnictwa zalecający tworzenie ogrodów botanicznych i czynne ich wspieranie materialne, w rozlicznych

Fot. 2. Widok kolekcji Centralnego Ogródu Szkolnego

Fig. 2. General view of collection in Central School Garden

miejsowościach kraju, wypada ocenić jako niewątpliwie trafne z uwagi na osiągane efekty dydaktyczne. Zapewne przyczynił się on do rzetelnej wiedzy przyrodniczej, umożliwiał przeżywanie piękna przyrody, dawał przygotowanie do praktycznych prac w rolnictwie choćby w skromnym zakresie np. w ogródku, pozytywnie rzutował także na kondycję zdrowotną społeczeństwa. Ponadto stwarzał potrzebę obcowania z przyrodą, pośrednio kreował lepszy typ socjologiczny człowieka - miłującego przyrodę.

Tych wszystkich walorów z pewnością nie zastąpią wielkie, być może piękniejsze, ale odległe Ogrody Botaniczne, do których trafia się rzadko. Ponadto percepcja ich piękna i bogactwa przyrodniczego tychże będzie zapewne pełniejsza u młodzieży często obcującej z przyrodą. W latach 50-tych Centralny Ogród Szkolny w Cieszynie przestał istnieć, a jego teren zajęła CELMA rozbudowując fabrykę. Władze Miejskie obiecały przeznaczyć na ten cel inne miejsce, ale obietnica ta do dziś dzień nie została spełniona. Cieszy fakt, że idea kreowania Ogródów Szkolnych ma także w naszych czasach swoje umocowanie prawne. Żywimy nadzieję, że uda się w Cieszynie reaktywować choćby niewielki Ogród Szkolny (ok. 0,55 ha) i wkomponować go w kompleks obszaru zieleni miejskiej tak, by miał zarówno walory dydaktyczne jak i rekreacyjne.

SUMMARY

First, there is a short introduction which describes the history of the Central School Garden in Cieszyn, starting with its foundation in 1926 to its closure in the 1950. It is followed by the most important data concerning the garden, its location, its variety of different plants. Next,

Fot. 3. Młodzież pielęgnująca rabaty w Centralnym Ogrodzie Szkolnym w Cieszynie w ramach zajęć dydaktycznych.

Fig. 3. School students working on plots with plants of Central School Garden in Cieszyn as

the importance of the garden, its association with the school environment, agriculture and its influence on society is described. Finally, the need of its revival is mentioned

LITERATURA

Galuszka J., Socha P., 1946. Wytyczne organizacji ogrodów szkolnych szkół powszechnych i liceów pedagogicznych. Nakładem Związku Nauczycielstwa Polskiego Okręgu Śląskiego, Katowice

Galuszka J., dane niepublikowane - archiwum J.Burczyka

Przybyłowicz S., 1948. Ogród - Pracownia. Nasza Księgarnia, Warszawa

Rosner L., 1990. Był taki ogród..., Kalendarz Cieszyński, s. 197-200

Metodyka Biologii, 1937. Przewodnik po przykładowym Ogrodzie Szkolnym na terenie Zakładu Hodowli Roślin M.St. Warszawy przy ul. Chodkiewicza 11, s. 97-104

Sprawozdania Państwowego Gimnazjum im. Osuchowskiego za lata 1928-1939 w Cieszynie